

III. ^a[RECES KRÓLEWSKI Z 22 GRUDNIA 1548 R.]^a

Sigismundus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, totius Prussiae, Masouiae, Samogitiae etc. dominus et heres. Universis et singulis praelatis, baronibus, palatinis^b, castellanis, capitaneis, terrarum dignitariis et officialibus, totique nobilitati regni nostri ac ceteris cuiuscunque status et condicionis subditis nostris, gratiam nostram regiam. Sic horum temporum ratio postulat, ut factorum nostrorum consiliorumque, rationes vobis per nos reddendas existimemus. Quod tanto minus gravatim facimus, quanto magis conscii nobis sumus, recte voluntatis nostrae summiq[ue] studii erga populum fidei nostrae a Divina Maiestate concreditum. Ad cuius salutem et incolumitatem conservandam, simul ut ad regni huius gubernacula accessimus, omnes curas et cogitationes nostras contulimus. Itaque statim ut renunciatum nobis est, divum parentem nostrum, cuius animae Deum precamur propitium, ex hac vita excessisse, cum sub id tempus Vilnae essemus, ad regnum nostrum e vestigio accurrimus ac memores officii nostri et iurisiurandi a nobis praestiti, communicato cum senatoribus regni nostri, de die deque loco consilio, comitia ediximus, in quibus saluti et tranquillitati regni nostri communi consilio prospiceremus. Simuletiam eo nos onere liberarem[us], quod ultro susceperamus; cum ante annos duodecim, post acceptum a subditis nostris iusiurandum, in teneriore aetate nostra, septem ante annis, nostrum et ipsi vicissim iusiurandum dedimus, litteras etiam conscribi iussimus, quibus nos obtrinximus, iura quorumcunque et privilegia sive publica sive privata confirmaturos et executioni mandatu[ros]. Ac diem quidem comitiis edixeramus, divo Laurentio sacrum, ad quae statim, ut iusta divo parenti nostro persolvissemus, nobis proficisci deliberatum fuerat. Interesse enim regni nostri videbamus, ut maturarentur comitia, quo facilius impendentia pericula, semota quavis cunctatione propulsari possent. Ceterum qui venerant ex Maiori Polonia consiliarii, ad exequias divi parentis nostri, supplices a nobis contenderunt ut prorogarem[us] comitiorum diem, quod sub id tempus impediri dicerent homines, domesticis laboribus et re sua familiari tuenda. Simuletiam et reliquorum senatorum et totius equestris ordinis nomine, nobis promiserunt, Expedita nobis fore omnia, si tantae voluntati senatorum et equestris ordinis Maioris Poloniae, cessissemus. Nos etsi videbamus, parum gravem hanc esse causam prorogandorum comitiorum, quod qui nuntii electi essent, ea forent condicione, ut non defuturi essent eis villici, per quos frumenta convehere et rem suam familiarem tueri possent. Quid autem futurum esset, si qua necessitas postularet, ut iuxta regni constitutiones, expeditione generali decreta, viritim omnes insurgerent. Quaequidem^c expeditio, sub hoc messis tempus, fieri plerumque consuevisset. Censebamus itaque publicam necessitatem, rebus iis privatis anteponendam esse. Sed ne cui tum prae fractius tueri sententiam nostram videremur, dimoveri nos de ea passi sumus, atque ad proximam dominicam post festum sancti Lucae [16 XII 1548] comitiorum tempus prorogavimus, ea spe maxime illecti quam nobis ostenderat reverendissimus dominus archiepiscopus Gnesnensis, ceterique senatores Maioris Poloniae, minore tum negotio nos ea quae ad regni tranquillitatem pertinerent confecturos, itaque comitiorum diem, adventu nostro ipsi praevertimus, ac Spiritus Sancti auxilio invocato, retulimus ad consiliarios regni nostri et terrarum nuntios, iisdem de rebus omnibus de quibus ad minora comitia nuntios nostros miseramus. Simul etiam paratos esse nos ostendimus, fidem per nos datam liberare ac iura, privilegia, libertates, immunitates^d, sive publice sive privatim, quibuscumque concessas confirmare et executioni debitae mandare. Et exemplum confirmationis, per nos faciendae, produci fecimus, ut terrarum nuntii diligenter id secum expenderent, et si quid mutandum, addendum, minuendum putarent, de eo nos certiores redderent. Quoniam vero in obligationis nostrae litteris, quas ante duodecim annos dederamus, scriptum erat. confirmare nos et exequi debere, erant qui verba haec ita interpretarentur, ut priorem esse debere executionem confirmatione existimarent; cum tamen et verborum et rerum, ac ipsius naturae ordo,

^{a-a} W. B. Ossol., sygn. F. 4474, tytuł brzmi: Litterae recessus comitiorum regni datae Piotrkowie 22 decembris anno 1548. Uwzględniono poniżej odmienne lekcje J. Szujskiego w SRP, t. I, s. 259 i nn. Pominęto przypisy, jakimi Szujski, na podstawie późniejszych kopii, tekst ów zaopatrzył. ^b Brak tego wyrazu w SRP. ^c qua quidem SRP. ^d communitates SRP.

huic eorum sententiae reclamare videatur, sequi enim non praecedere solet confirmationem executio. Cum etiam in iudiciis prius sententiae ferantur, deinde confirmentur, postremo executioni mandentur, deinde quam habituri^o essemus executionis mandandae auctoritatem, nisi prius per iurium et privilegiorum confirmationem eam essemus consequuti. Neque enim mandari potest executio, nisi ab eo qui cum summo imperio potestateque versatur. Discessum tandem est a consiliariis nostris in eam sententiam, ut confirmaremus primum iura et privilegia omnium, deinde quae possemus, hoc tempore executioni mandaremus, quae non possemus in aliud tempus reiiceremus. Qua de re cum convenisset inter consiliarios nostros: cumque nuntii terrarum exemplum confirmationis ad se recepissent, facturos eos putabamus, ut si quid in eo, exemplo corrigendum putarent, nobis significarent. Ecce autem praeter spem et expectationem nostram accidit, ut illi longe alia de re, quam de qua comitia per nos edicta fuerunt, aut de qua relatum ad illos fuit nobiscum agerent. Nam magnis precibus a nobis contenderunt, ut uxorem nostram legitimo matrimonio nobis copulatam, quod impar esse hoc matrimonium dicerent, dimitteremus, eamque repudiaremus. Nos non licere nobis respondimus, quod obstaret verbum Dei, quo, qui alligatus est uxori, non quaerere solutionem iubetur, obstaret sacramentum ecclesiae, quo firmius cum uxore coniungitur maritus, quam ut separari ab invicem possint; oportere nos, oboedire magis Deo quam hominibus, neque petendum a nobis esse, quod salva fide et religione nostra facere non possemus. Nam si fidem uxori vel Deo potius datam violassemus, quid sibi subditi nostri promittere deberent de fide sibi per nos data? Cumque illi petendi finem non facerent, assurreximus tandem, atque cum a consiliariis nostris, tum a terrarum nuntiis postulavimus, ut ne durius factum hoc nostrum acciperent. Nam quod imparem a nobis ductam esse dicunt, fecisse hoc antea quoque in hoc ipso regno provectae iam aetatis regem, in annalibus nostris reperiri. Ex aliis vero regnis non pauca eius rei exempla peti posse. In hoc erratum a nobis alicui videri posse, quod neminem senatorum in consilium de ducenda uxore hac adhibuissemus. Sed quia superstite divo parente nostro nomen regis tantum retinebamus, omnis autem auctoritas et iurisdictio penes illum erat et in magno ducatu Lithuaniae a regno nostro et consiliariis eius longius aberamus, nihil erratum esse, si senatores regni, qui nondum nobis parere tangebantur, et a quibus longiore locorum intervallo disiuncti eramus, in consilium non adhibuissemus. Deinceps nunquam nos commissuros, ut non communicato cum senatoribus regni nostri consilio, ulla de re ad rempublicam pertinente, quicquam statueremus: quidquis aliud a nobis peterent, quodquidem in potestate nostra esset et praestari a nobis liceret, nihil nos eorum precibus esse negaturos. Sperabamus nos quidem, hoc tam benigno responso nostro mitigatos iri animos eorum. Ceterum accepto eo, negabant se in mandatis habere, ut ullis se negociis implicarent, si quod de fratrum suorum voluntate de repudianda per nos uxore petebant, non obtinuissent. Itaque de mandati fines excessisse videri possent, redeundum sibi ad suos rebus infectis esse dicebant. Interea vero provideri postulabant a consiliariis, ne quid regnum detrimenti caperet. Quorum parti minori visum erat ut comitia in Parczow aut Lublin edicerentur, et ad ea Litvani vocarentur, ut ibi de unione pridem promissa, tandem certi aliquid statueretur, vel potius quod erat promissum per maiores nostros ad rem conferretur et executioni debitae mandaretur. Una etiam Pruteni et Zatorienses ac Oswieczimenses vocarentur, atque ad ferenda regni onera adducerentur. Interea temporis, ne qua nos iurisditioneungeremur, sive in evocandis ad bellum subditis nostris, sive in iure dicendo et suo cuique tribuendo. Sed vigore conventus restium litterae mitterentur, quibus qui secundum leges patrias tenentur, ad bellum evocarentur, neque ius ullum per id tempus a nobis diceretur, usque ad alia comitia, prope Lithuaniae fines per nos edicenda. Pars contra maior, aequum et ipsa fore censebat, ut edicerentur in finibus regni comitita, conficiendis unionibus istis, verum illud absurdum existimabat et iniquum, cum nos haberent regem coronatum, cui iusiurandum dedissent omnes ac vicissim a nobis accepissent, ut arceremur a regiis muneribus, quae praecipua sunt, contra hostes tueri et ius cuique suum tribuere.

Nuntii terrarum auditis consiliariorum nostrorum sententiis, eas esse magis e republica decreverunt, quae minori parte dictae essent, quibus quasi quoddam inter regnum constituebatur. Quod cum ad nos esset perlatum, voluimus ipsi quoque senatorum nostrorum sententias audire.

^o habiture *SRP*.

Quibus auditis ac diligenter expensis, maioris partis sententiam approbavimus, neque operam nostram nos negaturos diximus, ut prope Lituaniae fines comitia alia edici possent, ut sic nuntiorum postulationi satisfaceret, neque tamen propterea iustitiam indici oportere aut alterius nomine quam nostro, qui rex electus et coronatus sumus, expeditionem generalem decerni aut restium litteras mitti. Confirmata in hunc modum sententia maioris partis senatorum nostrorum, confirmationem in genere iurium et privilegiorum omnium produci, ac terrarum nuntiis manu nostra subscriptam et sigillo obsignatam dari iussimus; permissa nihilominus potestate dicendi, si quid additum ad eam vellent, nos omnia non gravatim concessuros, quae iusta a nobis et legitima petita essent. Producta confirmatione hac, solenniter protestati sumus, nos obligationis nostrae litteris satisfecisse nec impedire iam quicquam posse, quominus omni auctoritate et iurisdictione regia fungeremur: qua nos etiam fungi et exercere velle omnia, quae ad munus nostrum regium pertinerent. Renunciatum nobis fuit postea, nuntios discessum parare, nos primarios regni nostri senatores ad eos missimus, qui persuadere illis conarentur, ne rebus infectis discederent; subiicerent ante oculos, quae inde pericula secutura essent, laeticiam enim ex eo hostes capturos, futurum etiam, ut hoc rumore sparso de discessu nuntiorum, republica non constituta, sinistram de se suspicionem apud externos conflarent. Denique ut aliqua tamen re mentes eorum demulceri possent, detulimus hoc illis, quae facta nondum essent, de iis nihil statuere nos velle, nisi in proximis regni maioribus comitiis, de omnium consiliariorum nostrorum sententia. Ceterum haec illi per nos oblata spreverunt, ad quae teneri iam deinceps nollemus. Paulo post venerunt ad nos, habere se in mandatis dixerunt, ne quo se negotio implicarent, si de uxore per nos repudianda, nihil impetrassent, deinde ut prius executionem fieri iurium omnium et privilegiorum postularent, quam in iurisdictionem nostram consensissent. Quae cum hoc tempore fieri non possit, propterea quod quorum intererat, maxime vero Lithuani vocati ad comitia non essent, necessario sibi discendum esse. Petivisse se a consiliariis, ut providerent, ne quid interea detrimenti regnum acciperet. Quorum nonnullos quos ipsi iudicarent a republica stare, censuisse, ut ad alia comitia prope fines Lituaniae per nos edicenda, reiicerentur ea omnia, de quibus in iis consultandum erat. Restium litterae vigore comitiorum mitterentur, iustitia nulla cuiquam administraretur, contra leviores incursiones miles a nobis aere nostro aleretur. Horum itaque sententiis se niti dixerunt, atque eas e republica dictas esse decreverunt: a nobis vero petiverunt, ut nos quoque in eis acquiescere dignaremur, litteras restium vigore conventus scribi permetteremus, et a iure dicendo abstinere. Ceteris in rebus libenter se nos regem et dominum suum agnoscere, ac debitam subiectionem et oboedientiam praestare nobis velle, permittere etiam ut sicut antea fecissemus post obitum divi parentis nostri, legatos ad Imperatoriam et Regiam Romanorum^f Maiestates, ac in Turciam quoque, ac in alias quascumque terras, de regni rationibus constituendis, de pace et foederibus firmandis mitteremus. Iusiarundum a vasallis nostris reciperemus, et omnibus aliis regiis muneribus fungeremur, modo ne iustitia per nos cuiquam administraretur. Petiverunt^g etiam ut simul atque ipsi discessissent, comitia pro absolutis haberemus, neque geri quicquam sub eorum absentia pateremur, quod ad comitia proprie pertinere videretur. Maxime vero ne ius diceremus neve iustitiam administraremus. Quibus dictis nobis valedixerunt ac fidem suam, studium, observantiam et debitam subiectionem, suo et fratrum suorum nomine, verbis nobis detulerunt et commendarunt. Nihil nos dubitare debere, quin si quando necessitas postularet, vitam etiam suam et sanguinem pro nostra dignitate profusuri essent. Illud tamen protestati sunt, quod litteras confirmationis^h per nos datas non reciperent, et confirmationem iurium iustitiaeque administrationem in alia comitia per nos edicenda pendere vellent. Quod si cui principi, soluto curis animo, sibi tantum vivere, genioque suo indulgere propositum fuisset, optanda erat condicio, quae ferebatur a terrarum nuntiis, ut nulla defendendi regni, nulla iustitiae administrandae cura sese implicaret, sed in diem tantum viveret. Verum nos, qui non nobis sed regno nostro nos natos, et propter subiecti nobis a Deo populi utilitatem, regem nos electum interpretabamur, longe alia in sententia fuimus. Quid enim durius nobis et molestius accidere potuisset, quam esse spectatorem eius rei, quomodo subditi nostri, quorum cum nos caput sumus, eodem illos quo membra corporis nostri loco habeamus, neque minus eorum, quorum corporis nostri membrorumⁱ salutem et

^f Roma SRP. ^g petierunt SRP. ^h confirmationes SRP. ⁱ Odczyt wątpliwy.

incolumitati prospectum cupimus, vel ab externis vel a domesticis hostibus, fortunis suis, vita etiam per vim spoliarentur, et inopes a potentioribus opprimerentur. Itaque habita cum senatoribus regni nostri consultatione, respondimus terrarum nuntiis, et mirari nos et dolenter ferre, quod non modo non perfectis, sed ne coeptis quidem rebus, iis quae ad comitiorum consultationem pertinerent, quaeque propositis nostro nomine fuissent, prius finem comitiorum esse vellent, quam ullum eorum factum esset exordium^j, penes quemvis alium, quam penes nos, eius rei culpam residere, quod rebus infectis e comitiis discederent. Quod si priusquam ad ea venissent, licere sibi putaverunt domi statuere aliquid, de quo nulla ratione dimoveri se paterentur, iam neque comitiorum, neque consiliariorum regni nostri usum ullum fore, quorum nulla prorsus apud eos esset auctoritas, quid sibi fas esse putarent domi quicquam decernere, ac obfirmatis animis, cum eiusmodi decretis ad comitia maiora venire. Quodsi mandatum illis erat, ne quo se negotio implicarent, nisi prius de uxore repudianda a nobis impetrassent, excessisse eos fines mandati, cum audita propositione nostra ac exemplo confirmationis, quod exhiberi iusseramus ad se recepto, hoc ipso quod recipissent illud quasi de eo nunc satisfactum illis esset consultaturi mandati sui fines excesserint. Etiam atque etiam vehementer nobis dolere, quod in ipso regni nostri exordio, nulla culpa nostra, non eam quam sperabamus nuntiorum erga nos voluntatem experiremur, qui propositione nostra audita et exemplo confirmationis ad se recepto, ne verbo quidem facto de iis quae proposita nostro nomine fuerunt, de aliis rebus minus necessariis mentione iniecta, in iis solis ses qui mensem et amplius consumpsissent, neque adduci se passi essent, ut ulla de re tractarent, quae ad regni salutem conservandam pertinere videretur. Nam quod executionem causarentur, tanquam in iis comitiis ea fieri non posset, Lithuanis ad ea non vocatis, eam nobis minime legitimam causam videri, quamobrem infectis rebus discedi oporteret. Cum praesertim a consiliariis Maioris Poloniae qui praesentes aderant in iustis divi parentis nostri, promissum nobis fuerit, facilia nobis et expedita futura omnia, si quod tanto studio contendebatur, in longius tempus comitia reiici voluissimus. Quorum nos fidem sequuti, et si nullae iustae causae producebantur, quamobrem id a nobis fieri oporteret, in eiusmodi tamen comitiorum prorogationem consensimus. Nunc iterum ut reiiciamus a nobis postulari. Quod nos quidem non recusare, quatenus id in potestate nostra fuerit, quo ad unicum hunc actum unionis cum Magno Ducatu Lithuaniae, sed ut et iurisdictionem nostram et omnia praeterea, quae hic recte exequi possumus, in illa comitia pendere patiamur, id nobis aequum non videri, neque ulla ratione permittendum. Quod de unione cum Lithuanis, in iis comitiis non tractatur, id nulla nostra culpa evenisse. Nam per temporis angustias, Lithuanos evocare^k nobis non licuit. Habent illi iura sua, ut e regno litterae ad eos mittantur, quibus ad comitia regni venire iubeantur, id facere nobis fas non est; prius nos in Lithuaniam proficisci atque ibi comitia edicere, et rationibus animos eorum flectere, necesse foret, ut nuntios suos ad fines mittant, ubi comitia regni maiora per nos edicerentur, et ibi de unione tractaretur. Hoc nos facere in animo habere, neque ulla de re magis fore sollicitos, quam ut quoad eius fieri poterit, unio ista conficiatur. Quae cum hoc tempore confici non possit ut propterea suspensa sint omnia, neque ullius rei quae possit flat executio, utque confirmatio nostra propterea non recipiatur, id nobis ita ut maiori parti consiliariorum nostrorum prorsus iniquum et absurdum videri. Non posse nos omnia simul exequi, omnium rerum exordium tamen aliquod esse oportere; litteras confirmationis iam nos dedisse, executionem facere paratos esse, modo significant nuntii, quid sit, quod a nobis executioni mandari velint. Quae fieri poterint hoc tempore, omnia nos facturos, quae non poterint in aliud tempus reiecturos, ad impossibilia neminem obligari. Ac in litteris nostris quibus nos obstrinximus, disertis verbis illud scriptum esse, pro viribus nostris, quicquid ostenderint nuntii posse nos exequi, ^lhoc tempore^l faciant periculum, quid illud sit, dicant: nos eorum voluntati obtemperare paratos esse, pro virili nostra, ita ut nos obligavimus. Ut autem praescribant nobis, quibus muneribus regiis fungi, a quibus abstinere debeamus, id nobis absurdum et preposterum videri, neque nos intelligere, quis hanc eis auctoritatem dederit. Nos Dei praescriptum sequi potius velle, qui vult reges iudicare egeno et pupillo et oppressos ab iniuria vindicare. Atque ita existimare, quod per hosce annos nulla fere comitia foeliciter cesserunt, non aliam eius rei causam fuisse, quam quod propter affectam et aetatem et valetudinem divi parentis

^j exorditum SRP. ^k nuocare SRP. ^l Brak w SRP.

nostri, iudiciorum cursus fuit impeditus, ac periculum esse, si ut adhuc fieri videmus, vox oppressorum et sanguis eorum, qui crudeliter a suis fratribus interempti sunt, in coelum clamare perrexerit, ne maior etiam aliqua^m nos Dei vindicta maneat. Quaro malle nos Dei quam nuntiorum praescriptum sequi, ius cuique suum tribuere, oppressis subvenire, de sicariis poenas persequi velle, ut mitigetur ira Dei, melioresque concedat consiliorum nostrorum in comitiis progressus, quam adhuc factum videmus. Neque nos propter nuntiorum discessum, pro absolutis comitia habituros, quandoquidem non illorum discessus, sed regia promulgatio absoluta esse comitia indicat. Semperque fuit hoc observatum, ut post nuntiorum discessum iudicia exercerentur, quae nonnisi in regni comitiis exerceri consueverunt, quae ad solam regiam maiestatem, non ad nuntios pertinet. Quae cum absoluta sunt, tum demum voce praeconis absoluta esse comitia promulgatur. Litteras quoque restium, non conventus sed nostro nomine scribi nos facturos; neque enim auctoritatem nostram regiam, in dubium a quoquam vocari par est, quandoquidem eo iam onere levati sumus, quo ut levaremur, ideo potissimum comitia haec ediximus. Dedimus exemplum confirmationis privilegiorum, quod receperunt nuntii. Cum vero toto mense et amplius id apud se retinissent, ac diem de die ducendo alia quaedam ad rem non pertinentia, protulissent potius, quam aut de iis quae proposita nostro nomine fuerunt, aut de exemplo litterarum confirmationis quicquam agerent. Nos nihil aliud quam extrahi tempus ab illis videntes, ipsas confirmationis litteras, manu nostra subscriptas et signo obsignatas, produci atque illis dari fecimus, parati adhuc addere, si quid addendum putassent. Quas si illi recipiendas non existimaverunt, testari nos Deum Optimum Maximum, testari senatum nostrum universum, testari nuntios ipsos et quotquot alii praeterea praesentes hic adessent, nos officio nostro functos satis illi fecisse, ac plus etiam prope demisisse, quam regia nostra dignitas ferre videbatur, comitia per nos mature edicta de consiliariis nostrorum sententia promissis quorundam Poloniae Maioris consiliariis adductos, qui faciliora fore deinceps nobis omnia pollicebantur, in aliud tempus longius nos reiecisit. Nunc etiam quo ad actum unionis regni cum Magno Ducatu Lithuaniae, nos in aliud tempus et locum reicere paratos esse, neque postulatum a nobis quicquam esse, quod non concesserimus, quoad fides et religio nostra patiebatur. Itaque si quid aut ad regnum, aut ad privatas aliquas personas, ex ista comitiorum dissolutione detrimenti pervenerit, nos omnisⁿ eius rei culpa vacare velle, quandoquidem per nos non stetit, quominus eum quem deberent progressum et exitum comitia haberent, qui tanto erga subditos nostros studio ferimur, ut non modo facultates nostras, verum et vitam nostram, si qua id necessitas postularet, pro eorum salute et incolumitate profundere dubitaturi non essemus. Cum itaque quantum in nobis fuit fecerimus omnia, quae iuxta litteras obligationis nostrae facere tenebamur, cuius rei testem Deum, testes invocamus omnes homines quotquot praesentes hic adsunt, quod foelix, faustum et fortunatum Deus esse velit, ad omnia regia munera exercenda, ad hostem pro viribus nostris arcendum, more maiorum nostrorum et iuxta ^oconstitutiones regni^o, expeditione bellica generali decernenda, ad oppressos sublevandos, ad iustitiam ex aequo cunctis administrandam paratos nos offerimus, nihil dubitantes, cum iustitiam nostram clementia temperatam subditi nostri cognoverint, futurum, ut maiore deinceps animorum in nos inclinatione propendeant. Cum praesertim non alia res magis curae nobis futura sit, quam ut regiis muneribus, iuste et legitime exercendis, eorum studia conciliare nobis queamus. Quae quod nobis suo et fratrum suorum nomine terrarum nuntii deferunt, cum debita fide et subiectione, grato animo accipimus, ac vicissim illis ac universo equestri ordini gratiam nostram regiam pollicemur. Iterum atque iterum facturos non promittentes, ut nos tales erga illos geramus, nullum ut in nobis boni et suorum amantis principis officium requirere possint. Haec bona fide ita ut acta sunt in comitiis, perscribi et ad vos mitti mandavimus, non solum ut quomodo res hic gesta esset cognosceretis, verum etiam si quid aliter ad vos allatum foret, quodquidem ab hoc scripto nostro discreparet, ut ei fidem non haberetis. Multa nobis in iis comitiis acerba et permolesta acciderunt: non tam quod personam dignitatemque nostram regiam offenderint, quam tamen salvam esse reipublicae interest, quam quod videbamus, nihil agi in iis maiore studio, quam ut regni tranquillitas turbaretur. Quod mandato vestro factum esse ut credamus, adduci nulla ratione possumus. Spectata enim nobis et probata est fides, integritas et virtus vestra, quam etiam erga

^m aliquas *SRP*. ⁿ omnes *SRP*. ^o *W SRP*: regni constitutiones.

divum parentem nostrum, dum in vivis esset, declaratis^p. Neque nobis verisimile sit, vos a maiorum vestrorum summa illa virtute vel minimum deflectere posse aut velle, qui erga reges suos et dominos, fice semper fuerunt et observantia singulari. Deinde et illud memoria tenemus, quantus clamor fuerit omnium, quod regnante divo parente nostro, extremis illis annis, ius non diceretur, neque iustitia administraretur. Sed sunt fortasse, quos dies ipsa manifestabit et vos aliquando cognoscetis, qui ad stabiliendam auctoritatem suam et commoda augenda, permagni id interesse putant, si nostrae auctoritati detrahatur aliquid; si nemo sit qui sublevet oppressos, qui ab iniuria vindicet, qui iustitiam administret, sed tanquam in quodam interregno ita vivatur, tenuiores a potentioribus opprimantur, aliena per vim eripiantur, caedes impune fiant et alia nefaria multa designentur. Quod quam vobis minime expediat, ipsi proculdubio intelligitis; vestra itaque interest magis quam nostra, ut nos cum aliis regiis muneribus fungamur, tum praesertim iure dicendo suum cuique tribuamus, atque ab iniuriis, si quae cui vestrum inferuntur, vos vindicemus. Nam quod ad nos ipsos attinet, eo loco sumus per Dei misericordiam, ut non cuiusvis iniuriae simus opportuni, ac facile nos ipsi defensuri simus. Ceterum de vobis agitur, de fortunis vestris, de salute et incolumitate vestra, quae certe non minori ^qcurae nobis^q est, quam nostra ipsorum salus et incolumitas, neque minus vestram salutem et fortunas vestras, quam nos ipsos conservatos cupimus. Unde enim nostra salus? Nisi ex vestra, unde vestra nisi ex nostra pendet salute? Neque caput absque corpore neque corpus absque capita salvum esse potest. Quare cum non alio vos loco habeamus, quam quo membra nostra nobis charissima, non quid nuntii a vobis postularent, praeter voluntatem procul dubio vestram, sed quid vobis expediret maxime, attendendum putavimus. Quamobrem et iudicia exercemus, qua summa possumus aequitate et defendendi vestri onus vobiscum una ferre non recusamus; quemadmodum id non debere libenter agnoscimus. Omnia enim vobiscum una pro vobis facere et pati parati sumus. Nulla ut res nobis accidere possit iucundior, quam si bene vobis esse, si citra cuiusquam^r iniuriam vitam quietam et tranquillam vos agere cognoscamus. Quam ad rem, omnes cogitationes nostras convertemus, neque de nostra magis quam de vestra salute solliciti semper esse volumus. Quod ut ita esse intelligatis, re praestare malumus cum res postulaverit, quam verbis pluribus vobis polliceri. In cuius rei fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est appressum. Datum Piothrcouiae in conventionem generali postridie festi sancti Thomae apostoli, anno Domini M^oD^oXLVIII^o [22 *XII* 1548], regni nostri XIX. Ad mandatum Sacrae Maiestatis Regiae proprium.

IV. LITTERAE RESTIUM

A. ^aPrimae restium litterae^a.

Sigismundus etc. Universis et singulis palatinis, castellanis, dignitariis, officialibus, terrigenis, nobilibus, advocatis, scultetis et civibus, ceterisque cuiuscunque status, condicionis et praeceminentiae subditis nostris bona quaecunque terrestria, hereditaria et obligatoria possidentibus, et ad expeditionem bellicam generalem de iure vel consuetudine regni nostri obligatis, sincere et fidelibus dilectis, gratiam nostram regiam. Magnifici, generosi, nobiles et famati, sincere et fideles dilecti. Quandoquidem sublato ex hac vita magno nostro dolore, divo parente nostro, ad nos ad quem regni gubernacula vivo adducillo delata sunt omnis cura recidit prospiciendi, ne quid respublica regni nostri detrimenti caperet, quod magna undique circumstant ab hostibus pericula. Visum est nobis, ex senatorum nostrorum consilio bellicam expeditionem generalem edicere, ita ut edicimus praesentibus litteris quas primarum restium vim habere volumus. Mandamusque vobis omnibus ut ad equis, armis et aliis rebus, quae belli usus postulat

^p *W rękopisie*: declarastis. ^q *W SRP*: nobis curae. ^r cuiuscunque *SRP*.

^a *W MRPS*, cz. V, vol. I, nr 183, s. 14, *tytuł brzmí*: Primae restium litterae de expeditione bellica generali preparanda, propter pericula reipublicae a hostibus imminencia, in comitiis generalibus Piotrcoviae constituta.